

Е. Дорошенко,

доктор філософії з галузі знань «Право»,
радник другого відділу Департаменту забезпечення роботи керівництва
Міністерства закордонних справ України

МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ТА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА КІБЕРДЕМОКРАТІЇ

Постановка проблеми. У зв'язку зі стрімким розвитком штучного інтелекту та кібердемократії, сучасне суспільство стикається з новими викликами та можливостями у галузі захисту та обмеження прав і свобод людини і громадянина. Необхідно вивчити та проаналізувати механізми захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах росту впливу штучного інтелекту та кібердемократії, а також існуючі практики обмеження прав для забезпечення суспільної безпеки та порядку. Особлива увага приділяється збалансованому підходу до захисту прав і свобод людини і громадянина в контексті технологічного прогресу, з урахуванням етичних, юридичних та соціальних аспектів. Такий аналіз покликаний визначити оптимальні стратегії та механізми, які забезпечать ефективний захист прав і свобод людини і громадянина в епоху штучного інтелекту та кібердемократії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Засади встановлення, регулювання, реалізації, захисту прав і свобод людини і громадянина досліджували Александрова О.С., Горбань О.В., Мартич Р.В., О. В. Батанов, К. О. Буряковська, О. П. Васильченко, О. Т. Волощук, М. М. Гнатівський, А. П. Головащук; Н. А. Гураленко. Засади обмеження окремих прав і свобод людини і громадянина, засад їх правового регулювання досліджували як

українські-вчені Буткевич В. Г., О. В. Андрієвська, М. В. Афанасьєва, Ю. М. Басига, О. В. Білоскурська, Л. М. Дешко, В.А. Дорошенко, Н. Д. Жильнікова та інші. Технологічні явища, такі як штучний інтелект, в юридичній сфері досліджувались Куфтирев, П. В., Васильєва А. І., Яковлева Л. І. та інші.

Мета статті полягає в дослідженні сучасних механізмів захисту та обмеження прав і свобод людини і громадянина в умовах зростання впливу штучного інтелекту та кібердемократії. Стаття спрямована на аналіз ролі штучного інтелекту та кібердемократії у сфері прав людини, виявлення викликів та можливостей, які вони створюють, а також надання пропозицій щодо оптимальних стратегій захисту прав і свобод в цьому новому технологічному та соціальному контексті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом тисячоліть історії людства, можна зробити висновок, що сутність її полягає в постійній боротьбі за права людини у різних сферах життя, в різних соціально-економічних утвореннях та епохах. Часи мінялися, народи й покоління приходили й ішли, проте прагнення до вільного життя, задоволення власних потреб і захисту цих прав виявлялися як у формі примітивних суспільних регуляторів, так і у встановленні норм права з часом. Навіть у вік технологічного прогресу та цифрової револю-

ції проблеми захисту прав і свобод людини та їх обмеження залишаються надзвичайно актуальними.

«Права людини є основними принципами конституціоналізму та включаються до Конституцій всіх демократичних держав світу. Згідно з філософією права, їхня мета полягає в створенні всебічного та збалансованого підходу, який запобігав би маніпуляціям ідеєю прав людини, включаючи ідеологічні втручання як зі сторони держав, так і з інших соціальних формацій. З погляду філософії права, права людини є одним з видів загальних прав, які включають сприятливі та позитивно оцінювані стани їх власника» [1, с.54].

Загальні права людини доступні всім особам, незалежно від їхньої статі, мови, релігії та інших особистих характеристик. Окремі категорії прав включають права жінок, дітей, осіб з інвалідністю, людей похилого віку, іноземців, біженців та інші. Права людини можна також розділити на фізичні, що стосуються розпорядження своїм тілом, такі як право на особисту недоторканість та право на життя, і інтелектуальні, такі як свобода слова, друку та право на освіту.

«Поняття «права і свободи», як передбачені Конституцією України, включають широкий спектр аспектів, таких як особисті, громадянські, політичні, соціальні, економічні, культурні та екологічні права. У нашому дослідженні ми розглядаємо різні форми та типи цих прав, які були класифіковані відповідно до рішень Конституційного суду України. Особисті права включають в себе, зокрема, право на життя, свободу і особисту недоторканність, захист приватного житла, конфіденційність листування та інші. Громадянські та політичні права охоплюють такі аспекти, як право на інформацію, свободу об'єднання у політичні партії, участь у державному управлінні, збори без зброї та інші» [4].

Ще одним важливим механізмом у сфері прав людини є обмеження

саме цих прав, треба мати чітке розуміння при яких умовах дані обмеження припустимі та навіть необхідні. «Кожна країна встановлює ряд законодавчих обмежень, що визначають певні рамки для здійснення прав та свобод. Ці обмеження можуть бути закріплені у конституціях, проте вони ґрунтуються на таких принципах, як превалювання права, рівність, справедливість, захист прав людини та громадянина, а також принципах гуманності, солідарності, моралі тощо» [12].

Аналізуючи обмеження прав і свобод людини і громадянина, треба звернутись до Конституції України. У другому розділі цього основного закону України закріплені допустимі та навіть, в деяких випадках, необхідні обмеження прав людини. На сьогоднішній день підставами для обмеження деяких прав людини в Україні є ведений воєнний стан, який триває до сих пір, по всій території держави. «Указом Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022 в Україні було введено воєнний стан» [6].

«Під час введення в дію воєнного стану в Україні, конституційне обмеження прав та свобод людини та громадянина можна описати як спеціальний правовий режим, який передбачений Конституцією та законами України. Цей режим передбачає тимчасове загальне або конкретно-індивідуальне призупинення чи обмеження певного обсягу прав та свобод, що гарантовані державою, упродовж періоду дії воєнного стану. Це введення здійснюється спеціально уповноваженими суб'єктами в інтересах захисту прав інших осіб, а також у зусиллях по відверненню збройної агресії та забезпеченню національної безпеки» [2].

Згідно з Конституцією України обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина стосуються таких аспектів як: «недоторканність житла, таємниця листування, свобода пересування, право на свободу думки

і слова, участь в управлінні справами держави, право на працю та інші» [4].

Навіть у вік технологічного прогресу та цифрової революції, коли суспільство розвивається і досягає нових висот в науці, техніці та комунікаціях, проблеми війни та конфліктів продовжують залишатися реальністю. Ці конфлікти, незалежно від їхнього характеру та масштабу, завжди несуть за собою значні обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Війни призводять до надзвичайних ситуацій, які вимагають тимчасових, але радикальних заходів з боку держав, щоб забезпечити безпеку та стабільність. Це включає введення воєнного стану, що часто супроводжується призупиненням або обмеженням певних конституційних прав та свобод громадян. Наприклад, можуть бути обмежені свобода пересування, право на зібрання, свобода слова та інші права, які в нормальних умовах є невід'ємними.

У сучасному світі, де технології дозволяють ефективно збирати, обробляти та аналізувати інформацію, важливо забезпечити баланс між необхідністю захисту національної безпеки та дотриманням прав людини і громадянина. Нові технології можуть стати інструментом як для захисту, так і для обмеження прав і свобод людини і громадянина, що вимагає від суспільства і державних інститутів високого рівня відповідальності та етичності у їх використанні.

Демократія, як форма державного правління, передбачає активну участь громадян у прийнятті рішень, що впливають на їхнє життя, а також забезпечення рівних прав і свобод для всіх. Однією з ключових характеристик демократичного суспільства є захист прав людини, який є основою для справедливості, рівності та гідності кожного індивіда. У демократичних системах права людини визнаються фундаментальними та невід'ємними. Держава, яка діє в рамках демократичних принципів, зобов'я-

зана забезпечувати реалізацію цих прав, а також захищати їх від будь-яких порушень.

В демократичних державах процес обмеження прав і свобод людини і громадянина ретельно регулюється законодавством і здійснюється під контролем незалежних судових органів, щоб запобігти зловживанням та забезпечити, що обмеження не порушують основних принципів демократії, таких як верховенство права, рівність перед законом і захист від дискримінації. А, отже, якщо демократичний устрій держави є фундаментом для захисту та додержання прав людини, то як технологічні інновації можуть допомогти в додержанні принципів демократії держави.

В Україні поступово розвивається саме електронна демократія, тому вважаємо за потрібним аналізувати саме цей напрям. Відповідно до Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, затвердженою КМУ України: «електронна демократія - форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоуправління шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій» [9].

В Україні: «сформовано основні правові засади побудови інформаційного суспільства шляхом прийняття ряду нормативно-правових актів, які, зокрема, регулюють суспільні відносини у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства, створення інформаційних електронних ресурсів, захисту прав інтелектуальної власності на такі ресурси, гарантій та механізму доступу до публічної інформації, розвитку електронного урядування та відкритого уряду, електронного документообігу, інформаційної безпеки тощо» [9].

Як один із проявів електронної демократії в Україні - сервіс електронних петицій. Громадяни можуть звернутися до Президента України

з електронними петиціями через спеціальний розділ веб-сайту Офіційного інтернет-представництва Президента України. Українське законодавство визначає електронну петицію як колективне звернення в електронній формі до суб'єкта владних повноважень у вигляді тексту скарги (протесту) та/або пропозиції. Згідно до Концепції розвитку електронної демократії в Україні, схваленої КМУ України: «Суб'єкт владних повноважень має на електронну петицію публічно оголосити свою позицію стосовно згоди чи незгоди по суті петиції, інформувати про аргументи у разі незгоди та організувати спільну з авторами та їх прихильниками роботу з розроблення та втілення плану реалізації петиції у разі згоди» [7].

Електронні петиції підвищують рівень громадської участі у державних справах, надаючи можливість громадянам впливати на рішення влади та захищати свої права через прямий цифровий діалог з державними органами. Це сприяє розвитку громадянського суспільства, посилює підзвітність влади та забезпечує врахування думки громадян у процесі прийняття рішень, що є важливим для захисту їхніх прав та свобод.

Хоча електронні петиції в Україні є важливим інструментом для захисту прав людини та забезпечення громадської участі у державних справах, існують деякі недоліки, які обмежують їхню ефективність. Наприклад, існують випадки, коли електронні петиції, навіть якщо вони набирають необхідну кількість голосів, не отримують належної уваги з боку державних органів. Це може бути пов'язано з бюрократичними процедурами, відсутністю політичної волі або іншими чинниками, що знижує ефективність цього інструменту.

Також багато громадян не знають про існування сервісу електронних петицій або не розуміють, як ним користуватися. Це призводить до низької кількості голосів на під-

тримку важливих ініціатив, що може перешкоджати реалізації потенційно корисних змін. Державна влада та громадські організації можуть вплинути на це шляхом проведення широкомасштабних інформаційних кампаній у засобах масової інформації, включаючи телебачення, радіо, газети та інтернет. Це допоможе донести інформацію про існування електронних петицій до широкого кола громадян. Також вважаємо, що включення інформації про електронні петиції та інші інструменти електронної демократії в освітні програми сприятиме підвищенню обізнаності молоді.

В практиці можна побачити, що навіть після успішного збору підписів, громадяни часто не отримують детального зворотного зв'язку щодо статусу та результатів розгляду їхньої петиції. Це знижує мотивацію до участі в подальших ініціативах.

Отже, такий механізм електронної демократії забезпечує низку переваг для захисту прав людини і громадянина. По-перше, електронні петиції підвищують громадську участь у державних справах, що сприяє розвитку громадянського суспільства. Громадяни отримують можливість висловлювати свої потреби та вимоги, впливаючи на прийняття рішень. По-друге, вимога публічного оголошення позиції щодо петицій посилює підзвітність державних органів перед громадянами. Це забезпечує прозорість процесу прийняття рішень та підвищує довіру до влади. По-третє, широке застосування електронних петицій допомагає громадянам захищати свої права і свободи, оскільки державні органи зобов'язані реагувати на колективні звернення та враховувати думку громадськості.

«У сучасних умовах активної цифровізації суспільства та формування цифрової економіки стає очевидним, що традиційні правові механізми регулювання використання сучасних цифрових технологій є недостатніми та неефективними. Сьогодні не стільки

Чат-боти та інші системи штучного інтелекту можуть надавати юридичні консультації, допомагати людям розуміти їхні права та надавати інформацію про доступні ресурси для захисту цих прав. «Чат-боти - це програми, які використовують штучний інтелект для спілкування з користувачами через текстові або голосові інтерфейси. Вони можуть імітувати розмову з людиною, надаючи інформацію, відповідаючи на запитання або виконуючи певні дії на запит користувача» [14].

Штучний інтелект може відігравати важливу роль у забезпеченні обмеження прав людини під час надзвичайних ситуацій, таких як воєнний стан, коли це вкрай необхідно для захисту національної безпеки та громадського порядку. Наприклад, поширення дезінформації під час воєнного стану є дуже актуальною проблемою. Алгоритми штучного інтелекту можуть швидко виявляти неправдиві або маніпулятивні повідомлення, що можуть викликати паніку чи порушення громадського порядку.

Щодо забезпечення громадської безпеки, адже під час воєнного стану можуть бути запроваджені різні обмеження, такі як комендантська година або обмеження пересування штучний інтелект може допомогти тим, що має системи розпізнавання обличчя і номерних знаків, тим самим допомагає в ідентифікації осіб, які порушують комендантську годину або займаються незаконною діяльністю. Також штучний інтелект може аналізувати історичні дані та соціально-економічні показники, щоб прогнозувати можливі зони підвищеної кримінальної активності та спрямовувати ресурси для їх запобігання. Системи штучного інтелекту можуть автоматично надсилати попередження та інформацію громадянам про чинні обмеження та правила поведінки.

Отже, навіть у наш час, коли ми живемо в умовах швидкого технологічного розвитку, необхідність

обмеження прав у періоди війни та конфліктів залишається актуальною проблемою. Важливо постійно працювати над створенням та вдосконаленням правових механізмів, які захищали права людини навіть у найважчі часи, забезпечуючи при цьому безпеку і стабільність у суспільстві.

Також слід зазначити, що в Україні існує Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена КМУ України. Метою даної концепції є: «визначення пріоритетних напрямів і основних завдань розвитку технологій штучного інтелекту для задоволення прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, побудови конкурентоспроможної національної економіки, вдосконалення системи публічного управління» [8]. Проаналізувавши концепцію, можна зробити висновок, що вона має потенціал для суттєвого впливу на захист прав людини.

Технології штучного інтелекту ще не досліджені до кінця, і невідомо, як вони можуть впливати на людей та чи можуть вони втратити контроль. Тому разом з перевагами штучний інтелект може представляти різні загрози для захисту прав людини, якщо не буде належно контрольований та регульований. Наприклад, штучний інтелект збирає, аналізує та зберігає великі обсяги особистих даних, що може порушити права на приватність та викликати можливість зловживання цими даними. Використання автоматизованих систем може призвести до заміщення робочих місць людьми, що може вплинути на їхні права на працю та гідну заробітну плату. Штучний інтелект може використовуватися для створення систем масового спостереження, що порушує право на приватне життя та свободу.

Висновки. В епоху штучного інтелекту і кібердемократії захист прав і свобод людини і громадянина стає більш актуальним особливо завдяки зростанню кількості технологій, які можуть впливати на основні права та

свободи. Штучний інтелект та кібердемократія можуть відігравати як позитивну, так і негативну роль у захисті прав і свобод людини і громадянина та обмеженні цих прав для забезпечення національної безпеки. Важливо забезпечити баланс між захистом прав індивіда та потребою в забезпеченні безпеки суспільства, розробляючи ефективні механізми контролю та регулювання використання таких технологій. Також важливо розробляти етичні та правові норми, щоб забезпечити відповідальне використання штучного інтелекту та захист прав і свобод людини і громадянина. Ще необхідно забезпечити ефективний механізм контролю та нагляду за системами штучного інтелекту, а також розвивати механізми компенсації у випадках порушення прав і свобод людини і громадянина через їхнє використання.

Права і свободи людини і громадянина є фундаментальними цінностями, на яких будується демократичне суспільство. Вони забезпечують кожній людині можливість розвиватися, реалізовувати свій потенціал і брати активну участь у суспільному житті. Історично склалося так, що права людини стали предметом філософських роздумів, наукових досліджень та законодавчого регулювання. В епоху стрімкого технологічного розвитку, коли штучний інтелект і кібердемократія набувають все більшого значення, питання захисту та обмеження прав людини і громадянина стають ще більш актуальними. Сучасні технології пропонують нові можливості для захисту прав людини і громадянина, але водночас вони створюють нові виклики та загрози. Використання штучного інтелекту у державному управлінні, правовій системі та інших сферах суспільного життя потребує розробки нових підходів до забезпечення прав людини.

Важливість вивчення прав людини полягає в тому, що вони є основою для справедливості, рівності та гідності кожної людини. У демократичному суспільстві права і свободи людини і громадянина повинні бути гарантовані та захищені від будь-яких порушень. Але існує необхідність обмеження даних прав. Важливим є вивчення чітких підстав та умов їх обмеження, порядку реалізації таких заходів, повноважень відповідних органів, застосування механізмів захисту, що представляє собою фактично засоби захисту суспільства, підставою для забезпечення національної безпеки та територіальної цілісності, особливо в умовах воєнної агресії.

У статті досліджено суть захисту прав людини і громадянина, механізм запровадження конституційних обмежень прав і свобод та роль штучного інтелекту і кібердемократії в сфері прав людини і громадянина, аналізуються виклики та можливості, які вони створюють для захисту прав та свобод.

Тому важливо досліджувати механізми, які б ефективно захищали права людини і громадянина в умовах технологічного прогресу, водночас, враховуючи необхідність обмежень для забезпечення безпеки та суспільного порядку. Це вимагає міждисциплінарного підходу, що поєднує юридичні, технологічні та етичні аспекти, а також активної участі міжнародного співтовариства у виробленні єдиних стандартів та норм.

Ключові слова: демократія, права людини, обмеження прав людини і громадянина, національна безпека, штучний інтелект, кібердемократія.

Doroshenko E. Mechanisms of protection and limitation of human rights in the era of artificial intelligence and cyber democracy

Human and citizen rights and freedoms are fundamental values upon which democratic societies are built.

They provide each individual with the opportunity to develop, realize their potential, and actively participate in societal life. Historically, human rights have been the subject of philosophical reflection, scientific inquiry, and legislative regulation. In the era of rapid technological development, where artificial intelligence and cyber democracy are gaining increasing importance, the issues of protecting and limiting human rights and freedoms become even more relevant. Modern technologies offer new possibilities for protecting human rights, but at the same time, they create new challenges and threats. The use of artificial intelligence in government administration, the legal system, and other spheres of public life requires the development of new approaches to ensuring human rights.

The importance of studying human rights and freedoms lies in the fact that they are the foundation for justice, equality, and dignity for every individual. In a democratic society, rights and freedoms must be guaranteed and protected from any violations. However, there is a need to limit these rights. It is important to study clear grounds and conditions for their limitation, the procedure for implementing such measures, the powers of relevant authorities, and the application of protective mechanisms, which essentially represent means of protecting society, the basis for ensuring national security and territorial integrity, especially in conditions of military aggression.

The article explores the essence of human rights and protection, the mechanism for implementing constitutional limitations on rights and freedoms, and the role of artificial intelligence and cyber democracy in the field of human and citizen rights and freedoms. It analyzes the challenges and opportunities they create for the protection of human and citizen rights and freedoms.

Therefore, it is important to study mechanisms that would effectively protect human rights and freedoms in the conditions of technological progress, while taking into account the need for limitations to ensure security and public order. This requires an interdisciplinary approach that combines legal, technological, and ethical aspects, as well as active participation of the international community in the development of unified standards and norms.

Key words: democracy, human rights, restrictions on human rights and freedoms, national security, artificial intelligence, cyberdemocracy.

Література

1. Александрова О.С., Горбань О.В., Мартич Р.В. *Філософія права: Навчально-методичний посібник*. – Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. - 126 с.
2. Буткевич В. Г. *Міжнародне право. Основні галузі*. К.: Либідь, 2004. С. 206–208.
3. Іванов О. В. *Класичний контент-аналіз та аналіз тексту: термінологічні та методологічні відмінності: Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Харків: Видавничий центр ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. № 1045. с.72*
4. Конституція України Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Мартін Форд – професор Массачусетського технологічного університету: *Пришестя роботів. Техніка і загроза майбутнього безробіття*. Київ : Видавництво «Наш формат», 2016. 124 с.
6. Про введення воєнного стану в Україні Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
7. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція, План, Заходи від

08.11.2017 № 797-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text>

8. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 02.12.2020 № 1556р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

9. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 15.05.2013 № 386р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text>

10. Теличко О.А., Рекун В.А., Чабаненко Ю.С. Проблеми визначення та нормативного закріплення поняття «Штучний інтелект» у законодавстві зарубіжних країн та України: Юридич-

ний науковий електронний журнал URL: http://lsei.org.ua/2_2021/77.pdf

11. Штучний інтелект: Вікіпедія URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D1%82%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82

12. Jayawickrama N. The Judicial Application of Human Rights Law : National, Regional and International Jurisprudence // Nihal Jayawickrama. - Cambridge University Press, 2002. – P. 40.

13. Patrick Henry Winston Artificial Intelligence URL: <https://courses.csail.mit.edu/6.034f/ai3/rest.pdf>

14. What Are Chatbots and How to Build Them?. Cleveroad Inc. - Web and App development company. URL: <https://www.cleveroad.com/blog/how-to-make-a-chatbot/>

